

Ten geleide: Naar een medische antropologie van kinderen!

Patrick Meurs & Steven Van Wolputte

De kindertijd wordt tot vandaag de dag in de antropologie beschouwd als een overgangsfase: kinderen zijn permanent in wording, op weg naar volwassenheid eerder dan een eigen manier van in-de-wereld-staan te vertegenwoordigen. Cultuur wordt in kaart gebracht bij volwassen mannen of vrouwen; kinderen komen niet zelden slechts aan bod voor zover ze ingewijd worden in het culturele universum van de volwassenen. Heel wat antropologische studies hebben slechts aandacht voor kinderen wanneer deze toelaat iets te weten te komen over volwassenen in de bestudeerde cultuur. Kinderen zijn nog steeds geen onderzoeksgroep op zich in de antropologie.

“By and large, children appear in ethnographic texts the way cattle make their appearance in Evans-Pritchard’s classic, *The Nuer* – as forming an essential backdrop to everyday life, but mute and unable to teach us anything significant about society and culture” (Scheper-Hughes, 1998: 13-14).

In een eerdere inleidende bijdrage tot een medische antropologie van kinderen (Meurs et al., 1999), vermeldde we Christina Toren, Nancy Scheper-Hughes en Suzanne Lallement als drie belangrijke figuren in de *childhood anthropology*. Er is namelijk recent een tendens merkbaar om dit tot een apart terrein in de antropologie uit te bouwen. Deze tendens weerspiegelt zich ook op academisch niveau: aan de Brunel-University (G.B.) is de eerste antropologie-opleiding met een afstudeerrichting kinderen een feit; andere universiteiten – Nederland gaat hierin voor op Vlaanderen – volgen deze gang en hebben concrete plannen in die richting.

Geleidelijk is de aandacht van de antropoloog verschoven naar groepen die oorspronkelijk achtergrondfiguren vormden in zijn veldwerk: vanaf de jaren zeventig vrouwen, meer recent kinderen. Er blijft echter een lange weg af te leggen: er zijn al studies over kinderen, maar de vraag naar studies waarin deze groep zelf aan bod komt – eerder dan vanuit de volwassenen in de betrokken cultuur en/ of vanuit de volwassen antropoloog geconstrueerd te worden – blijft.

While there is an attempt (...) to solicit children’s voices and interpretations, far more work needs to be done in producing child-centered research (...). A child-centered anthropology contains all the elements for a radical paradigm shift, similar to the salutary effects resulting from the feminist critique of the discipline. But to date that process has hardly begun (Scheper-Hughes & Sargent 1998: 15).

We hopen dat het symposium dat door de redactie van het tijdschrift *Medische Antropologie* over dit thema in december 1999 te Leuven georganiseerd werd en het themanummer dat rond een aantal van de werkteksten van dit symposium ontstaan is, belangrijke stappen zijn in de richting van een medische antropologie van kinderen. Een kort overzicht van de bijdragen aan het symposium *Kinderen, gezondheid en welzijn: naar een medische en psychologische antropologie van kinderen* is niet zozeer bedoeld om enkel bij dat voorbije evenement stil te staan. Het kan de lezer wel duidelijk maken hoe verscheiden de behandelde onderwerpen over kinderen wel waren. Filip De Boeck sprak over kind-heksen in Congo. Suzanne Kuik over de magische kracht van woorden: kinderen, hun conflicten en het lichaam. Patrick Devlieger over structuur en strategie in de verzorging van gehandicapte kinderen: methodologische overwegingen in het kader van een antropologie van de handicap. Patrick Meurs over 'derdegeneratiemigrantenkinderen' op consultatie: het transgeneratiele doorgeven van de ervaring van de migratie. Ria Reis over culturele opvattingen over kinderen, macht en ziekte (in een paper met als titel 'de vermoorde onschuld'). Marijke Stegeman over aspecten van het alledaagse leven van kinderen in Noordoost-Brazilië, hun welzijn en gezondheid, kindergesondheid en kinderziekte. Mieke Ulens over zwangerschapswens, gynaecologische consultatie, echografie en geboorte bij mensen uit verschillende culturen. Roy Gigenack over jongeren en straatcultuur in Mexico-City. Patrick Meurs over een ontmoeting tussen Scheper-Hughes' concept 'Violence of every day life' en Osofsky's psychoanalytische bijdrage over 'Children in violent society'. Louis Ferrant over vroege preventie van disfunctie in de vroegste affectieve band tussen ouders en baby in een kansarme Brusselse wijk met een overwicht aan allochtonen. Antoon Gailly en het team van het Centrum Welzijnszorg te Laken (Brussel) over de socio-culturele omwereld en het (on)welzijn van het migrantenkind. Prishnee Datta over het Indische meisje: een gender-perspectief op culturele idealen en realiteiten in verband met de zorg van kinderen voor ouders en grootouders. Ann Cassiman over de naamgeving aan kinderen in Ghana: rituelen en interpretaties van zwangerschap, geboorte, ziekte en vroege identiteitsontwikkeling van het kind bij de Kasena (NO-Ghana). Marlou Klaver over belevingen en percepties van politiek vluchtelingen: een perspectief van ouders en kinderen. Tijdens de middagpauze kon men daarenboven in besloten kring, bij een Algerijnse maaltijd, kennis maken met Sinfree Makoni, een gastdocent uit Cape Town die onder meer over de identiteitsontwikkeling van jongeren in het nieuwe Zuid-Afrika interessante inzichten naar voor bracht.

Naast deze bijdragen, waarvan negen uit Vlaanderen, was de grote opkomst voor het symposium opmerkelijk. Zo te zien spreekt het thema *Kinderen, gezondheid en welzijn* een breed publiek aan. Het oorspronkelijk maximale aantal van 50 inschrijvingen werd al gauw verdubbeld, ook omdat het grote aantal bijdragen een parallel programma mogelijk maakte. Uiteindelijk werden het 100 inschrijvingen, waarvan vijftien uit Nederland. Het enthousiasme rondom dit symposium vormt ongetwijfeld eveneens een belangrijke factor in de hernieuwde aandacht voor het domein van de medische en psychologische antropologie in Leuven. Het biedt tevens mogelijkheden om de samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen op dit vlak aan te scherpen, een wens die reeds langer in de kernredactie van het tijdschrift *Medische Antropologie* leeft (van der Geest 1998).

Vijf bijdragen tot het symposium werden herwerkt tot een artikel voor dit themanummer. De Boeck spreekt over de diepe omwentelingen die zich in de Congolese samenleving voordoen waardoor het fenomeen van de kind-heksen om zich heen grijpt. Urbanisatie, globalisatie en ontwrichting van traditionele verwantschapssystemen spelen daarin een belangrijke rol. Genezingskerken staan centraal in de heropname van deze kinderen in gezin en maatschappij. Cassiman bespreekt de rol van de naamgeving aan een kind bij het ontwikkelen van een identiteit in Ghana. De naamgeving wordt geplaatst tegen de achtergrond van een heel cultureel universum, waarbij de auteur vooral aandacht heeft voor de band tussen dat cultureel universum, het dorp, het huis en de plaats die men door de naam toebedeeld krijgt in de wereld. Stegeman presenteert een longitudinaal onderzoek naar de gezondheid van een cohort baby's die gedurende enkele jaren opgevolgd werden in een Noordoost-Braziliaanse regio. Ze brengt ook de moeders aan bod die zo goed als mogelijk uit soms schaarse mogelijkheden putten om de gezondheid van hun kinderen veilig te stellen. Reis bespreekt de macht die kinderen door middel van ziektesymptomen op hun omgeving kunnen uitoefenen. Deze macht houdt verband met opvattingen binnen een bepaalde cultuur over kwetsbaarheid en verantwoordelijkheid van kinderen. Ze gaat ook in op de cultureel beïnvloede visie van de onschuld van kinderen op dit vlak en de daarmee verbonden *parent blaming*. Gigengack bespreekt de populaire cultuur en de straatcultuur alsook de wijze waarop kinderen daarin functioneren in Mexico-City. Deze bijdrage gaat het verst in het aan het woord laten van kinderen zelf, alsook van volwassenen die vroeger straatkinderen geweest zijn. De *child-centered approach* van Gigengack maakt het mogelijk een aantal bij hulpverleners verspreide stereotypen over straatkinderen te heroverwegen en enkele dominante paradigma's in de recente antropologische kinderliteratuur ter discussie te stellen en, meer zelfs, aan te passen aan de complexiteit van de realiteit van deze kinderen die niet zelden tijdelijk of meer permanent 'op straat' terechtkomen.

Naast de berichten, recensies en signalementen, staat in dit nummer een bijdrage van Sjaak van der Geest en Arko Oderwald over de medische antropologie en de literaire verbeelding. Deze is een 'smaakmaker' voor – alweer – het volgende symposium dat dit tijdschrift op 1 december 2000 organiseert.

Literatuur

Meurs, P. et al.

- 1999 Kinderen, gezondheid en welzijn: Naar een medische antropologie van kinderen. *Medische Antropologie* 11(1): 199-229.

Geest, S. van der

- 1998 Ten geleide: Tien jaar medische antropologie. *Medische Antropologie* 10(2): 235-38.

Scheper-Hughes, N. & C. Sargent

- 1998 Introduction: The cultural politics of childhood. In: N. Scheper-Hughes & C. Sargent (eds), *Small wars. The cultural politics of childhood*. Berkeley: University of California Press, pp. 1-34.